

Niina Rita

Kateuden kasvot Tuhkimo -tarinassa

Kansansadut mielen syvissä kerroksissa

Tuhkimo, monitulkintainen psykodynaamisia virtoja seuraileva kansansatu, on Grimmin veljesten kokoama kehitysfantasia. Se on primaaria ainesta sisältävä tarina tytön kasvusta, äitisuhteesta, uusperheestä ja kateudesta. Kateellinen ei näe omia lahjojaan, vaan kokee puutteen. Oma hyvä sijoitetaan toiseen, ja toisen loistokkuus sumentaa näkymän. Omien lahjojen vaalimista ei tapahdu, eikä niitä kehitetä. Tuhkimon sisarpuolet leikkaavat isovarpaansa tai kantapäänsä mahdollistaakseen jalkansa epäsopiviin kenkiin ja vammautuvat. He eivät lähde psyykkisen kasvun tielle. Kirjoitukseni tarkastelen Tuhkimon kehitystä eri näkökulmista päätyen moderniin kaunokirjallisuuteen ja siihen, mistä saduissa on lopulta kyse.

Kansansatuja, kulttuurin aarteita, on kerrottu vuosisatojen ajan, ja mitä pidemmältä niiden alkuperää etsin, sitä kauemmas niiden juuret yltävät. Tuhkimon, kenties maailman tunnetuimman kansansadun, varhaisin kirjoitettu versio on peräisin 800-luvun Kiinasta (Apo 2018, 95). Tuhkimo-tarinan ydintä on Sofokleen Oidipus-mytologiassa (Sofokles 406–405 eaa./1994), mutta teema sisältyy myös Raamattuun, Mooseksen 1. kirjaan, Joosefiin. Kateelliset veljet myivät isän suosikkipojan Joosefin orjaksi Egyptiin. Joosef saavutti huomiota taidoillaan tulkita unia, ja tämän myötä faarao nimitti hänet käskynhaltijaksi, joka vastasi viljan varastoinnista. Katovuosien aikana veljet tulivat pyytämään Joosefilta apua, ja hän antoi veljilleen anteeksi. Kirjallisuuden nobelisti Thomas Mannin (1947) yksi pääteoksisista on 4-osainen Joosef-sarja. Tarinan juuret ulottuvat ihmisen alkuun niin historiassa kuin yksilökehityksessä.

Tarina tavoittaa eri kehitysvaiheissa olevan kuulijan. Sadut neuvottelevat piilotajunnan kanssa siten, että on toinenkin tarina, salattu, kutsuva, joka vetää puoleensa. Meidän on uskallettava sukeltaa pettävän turvallisen pinnan alle ja oivaltaa, että elämän draamassa me olemme sekä näyttelijöitä että katsojia (Koskinen 1996, 40–41). Kansansadut ovat luovaa vuorovaikutusta kertojan ja kuulijan välillä, ja ne johtavat parhaimmillaan yhteiseen luovaan Winnicottin kuvaamaan jaettuun illuusioon (Hägglund & Hägglund 1985, 15).

Syvä, mielen kerroksia läpäisevä tarina auttaa meitä siinä, missä emme itse pysty jatkuvuuteen tai emme uhkaavassa tilanteessa löydä ulkoista kannattelua. Hägglundien (1985, 21–25) mukaan ihmesatuja voidaan ymmärtää kehityksellisesti siten, että se, mikä tuntuu yhdellä kehitystasolla mahdottomalta, on jo seuraavalla mahdollista. Kuulija tuntee sadun

lopussa itsensä eheämmäksi sadun sisältämän pulman kanssa.

Tuhkimo on arkkityyppinen ihmisyyttä ja kasvua yhdistävä tarina, kehitysfantasia, jossa pyritään kehityksellisestä pysähdyksestä eteenpäin (Hägglund & Hägglund 1985, 249). Ihmisen kehitys etenee eteen- ja taaksepäin vuorottelevin liikkein, siirtymin, jotka ovat kivuliaita. Meillä on pelkoa siitä, ettemme selviä. Pidämme ohuin langoin kiinni psyykkisestä jatkuvuudesta ja kurotamme kehityksen siirtymäkohdissa railojen reunoihin. Yritämme kaikin voimin välttää putoamisen arkaaiseen kauhuun ja tuntemattomaan. Levoton sitoutumaton libidoenergia etsiytyy uusiin sisältöihin, sitoutuneempaan muotoon (Ikonen & Rechart 2012, 110).

Lapsuuden tarinat ovat kuin sisäistettyihin objekteihin sulautuneita mielikuvia, sisäistyksiä, jotka ovat käytössämme. Voimme aina palata tarinaan, ja silloin emme ole koskaan yksin. Freudin (2018, 627) mukaan lapsuuden lempisatujen muistot saattavat asettua lapsuuden muistojen tilalle johtaen peitemuistoihin. Potilaiden unissa lapsuuden sadut kietoutuvat kehityshistoriaan.

Satujen psykoanalyttiseen tulkintaan perehtynyt psykoanalytikko Bruno Bettelheim (1992, 371) kertoo saduista seuraavasti:

Jokainen satu on taikapeili, joka heijastaa joitakin puolia sisäisestä maailmastamme ja niistä vaiheista, jotka meidän on läpikäytävä kehittyessämme kypsimmättömyydestä kypsytyteen. Niille, jotka todella paneutuvat sadun kertomaan, siitä tulee syvä, tyni lähde, joka aluksi näyttää heijastavan vain heidän ulkoisen kuvansa mutta jonka takaa he pian näkevät oman sielunsa sisäiset myrskyt, sen syvyydet ja sen keinot, joiden avulla he voivat saavuttaa rauhan itsensä ja maailman kanssa. Tämän rauhan löytäminen on palinkinto käydyistä taisteluista.

Miksi Tuhkimo-tarina kiehtoo edelleen?

Tuhkimo-tarina on perherakenteen ytimeen osuva – uusperhe ja sen dynaaminen vaativuus

Kuva: Viola Rita

ovat alati ajankohtaisia teemoja. Uusperhe on ollut psykodynaamisesti vaativa laji kautta aikojen ja yleinen, ennen varhaisen kuolleisuuden ja nykyään avioerojen myötä. Sadulle on ollut ja on edelleen tilausta. Lapsen asema sisarusparvessa ei ole muuttunut, eivätkä siihen liittyvät väkevät tunteet. Se, miten uusperheen vanhemmat onnistuvat keskinäisessä suhteessaan, heijastuu lapsen tunnelmiin itsestään uuden perheen jäsenenä.

Tuhkimo on monitulkinnallinen psykodynaamisia virtoja seuraileva, unenomainen primaaria aineesta omaava tarina. Tuhkimon eri versioissa vaihtelee se, mikä on piilotettua, esitietoista tunnistettavaa tai pinnalla olevaa. Pääjako on se, korostetaanko Tuhkimon viattomuutta vai syyllisyyttä (Bettelheim 1992, 295). Tuhkimo on tyypillinen ihmesatu, jossa paratiisi menetetään, koetaan epäonnea ja lopulta onni tulee

onnellisen lopun kautta (Cooper 1983, 5). Esi-merkiksi Suomessa on kerätty seuraavanlainen Tuhkimo (Apo 2018, 46):

Tuhkimo-sadut: Sikapiika

Kaksi talontytärtä pyrkii kuninkaanpojan puolisosiksi. Kolmas tytär, sikapiika, lähtee toisten perään. Hän auttaa avunpyytäjiä ja saa vanhalta ukolta palkakseen kepin. Sen kosketus avaa linnan lähellä olevan kiven, josta tyttö löytää upeat vaatteet. Kuninkaanpoika näkee tytön kirkossa kolme kertaa. Tyttö pudottaa pae- tessaan kenkensä. Kenkätestin jälkeen sikapiika saa prinssin, ja sisaret menevät hirteen.

Kohti Grimmin veljesten kokoamaa Tuhkimoa

Länsimaissa Tuhkimo ilmestyi ensimmäisen kerran painetussa asussa vuonna 1634 italialaisen Giambattista Basilen *Pentamerone*-kokoelmassa nimellä ”Tuhkakissa” (Apo 2018, 100), jossa tyttö tappaa ilkeän äitipuolensa ja ylipuhuu isänsä avioitumaan kotiopettajattaren kanssa (Bettelheim 1992, 292–293). Tämä on harvinainen tuhkimotarina siitä, että Tuhkimo tekee itse rikoksen eikä näydy viattomana. Seuraava tunnettu Tuhkimo on vuodelta 1697 peräisin oleva ranskalainen Charles Perrault’n ”Tuhkapyly”, jossa juonen keskeistä sisältöä on se, että Tuhkimo antaa sisarilleen ilkeydet anteeksi (Apo 2018, 115–124). Äitipuoli on voinut olla pojan kohdalla ilkeä isäpuoli (Cooper 1983, 52). Tarinassa yksi lapsista on hyljeksitty ja halveksittu muihin sisaruksiin nähden. Grimmin veljesten kokoama Tuhkimo, ”Aschenputtel” tarkoittaa tuhka-astioita tyhjentävää piikaa (Betteheim, 1992, 284).

Jacob ja Wilhelm Grimmin sadut levisivät Eurooppaan 1820-luvulta ja sisälsivät Basileen satukokoelmasta aineksia. Tarkastelen tarkemmin Grimmin veljesten Tuhkimoa, ja sadun lainaukset ovat Jänicken ja Suomisen (1999, 43–51) toimittamasta ja suomentamasta satukokoelmasta *Grimmin sadut II*.

Rikkaan miehen vaimo sairastui, ja tuntiessaan lopunsa lähenevän hän kutsui ainoan tyttärensä vuo-

teen ääreen ja sanoi: ”Rakas lapsi, ole aina hurskas ja hyvä, niin Jumala kyllä auttaa sinua, ja minä katselen sinua taivaasta ja olen turvanasi.”

Äiti näyttäytyy tarinan alussa hyvänä, pregenitaalisen ajan täydellisenä tyydyttävänä äitinä (Marcus 1963, 84–85). Kehityksen edettyä Tuhkimo on menettänyt intiimin läheisyyden äitiin. Menetys on tarinan kuvastossa todellinen äidin kuolema, mutta se voisi myös tarkoittaa muutosta suhteessa äitiin (Bettelheim 1992, 305). Jos äidin menetys tarkoittaa muutosta äitisuhteessa, Tuhkimo voisi yrittää palata varhaislapsuuden äidin luo kokiessaan pettymystä oidipaalisessa tilanteessa isän kanssa. Paluu varhaislapsuuden äidin luo ei enää kuitenkaan ole mahdollista, koska äiti asettaa lapselle ikätasoisia vaatimuksia, jotka nostattavat tässä äärimmäisiä kielteisiä tunteita (Bettelheim 1992, 298). Paratiisin aika on ohi. Tytär joutuu myös piilottamaan kateuttaan kaikkivoipaa äitiään kohtaan, jotta tämä ei hylkäisi häntä. Äiti-tytär-suhteen ambivalentit piirtymät ovat läsnä.

Toisaalta äiti näyttäytyy kilpailijana tytön siirtyessä tavoittelemaan isän rakkautta kohteensiirron myötä (Manninen 1993, 13–42). Ehkä Tuhkimo on fantisoanut raivanneensa äidin tieltään.

Tyttö kävi joka päivä äidin haudalla itkemässä ja oli aina hurskas ja hyvä. Talven tullen lumi levitti haudalle valkean vaipan, ja kun aurinko keväällä sen jälleen sulatti, otti tytön isä uuden vaimon.

Isä avioituu nopeasti ja asettuu uusperheen puolisosksi. Isä tuntuu hylänneen Tuhkimon avioituessaan uudestaan ja ryhtymällä uusperheen isäksi. Tämä on Tuhkimolle sietämätöntä.

Vaimo toi taloon kaksi tyttärtään, joilla oli kauniit valkeat kasvat, mutta ilkeä musta sydän. Silloin koittivat poloiselle tytärpuolelle kovat ajat.

Sisarpuolet ovat vahingoniloisia ja kateellisia. He estävät Tuhkimoa saamasta hyviä asioita ja tekevät hänet arvottomaksi mitätöimällä ja kiusaamalla. Tuhkimon syyttämistä on heidän helpompi sietää kuin tunnistaa omaa rakkau-

den kaipuutaan suojaten siten itseään vieläkin kipeämmältä vaille jäämisen kokemukselta (Reenkola 2020, 32). Heillä ei ole omaa isää, ehkä he eivät ole tulleet sillä tavoin nähdyiksi kuin Tuhkimo on tullut. Isä näki Tuhkimon erityisellä tavalla: vain Tuhkimo oli yhtä kaunis kuin hänen ensimmäinen vaimonsa (Kestebaum 1983, 122). Sisarpuolet eivät kykene suremaan omaa riittämättömyyttään (Reenkola 2020, 32). He eivät ole saaneet äidiltä sellaista hyvää, jonka varassa voisi itsenäistyä. Elina Reenkolan (2020, 35) mukaan vihamielisyys ja kateus feminiinisyttä kohtaan yltyy lapsen jäädessä ilman yhteyttä hyvään äitisamaistumiseen ja sisätilan luovuuteen. Äitipuolen sadismi on kenties kohdentunut omiin tyttäriin ennen uusperheen muodostamista, ja heille Tuhkimon valikoituminen kohteeksi on helipotus (Rosenman 1978, 379–384). Jos he menisivät Tuhkimon puolelle, he kääntyisivät äitiään vastaan. Ehkä äiti tällöin sekoaisi, ja he menettäisivät isän toistamiseen.

Tuhkimon sisarpuolet eivät tunnista omia lahjoja ja omaa arvoa, vaan keskittyvät Tuhkimon lahjojen kadehtimiseen ja tuhoamisyrityksiin. He ovat tyttöjä siinä missä Tuhkimokin, mutta heidän kasvonsa vääristyvät irveeseen, ja se hyvä, mikä heissä on, jää piiloon siitä näkökulmasta, josta satu heitä tarkastelee ja joka meitä sadun kuulijoita hivelee. Onko sisarpuolilla edes nimeä? He ovat yksilöitymätöntä massaa, pahuuden viitan alle jääviä, projektiivisen identifikaation kantajia. He ovat niin samaistuneet toisiinsa, että piirtyvät yhdeksi henkilöksi. He samaistuvat sadistiseen äitiinsä, eikä heillä ole mahdollisuutta eriytyä ja itsenäistyä (Rosenman 1978, 379, 383). Ehkä äitipuoli laittaa Tuhkimon kokemaan omaa traumaattista menneisyyttään.

He ottivat häneltä hänen kauniit vaatteensa, panivat hänen ylleen vanhan harmaan mekon ja jalkaan puukengät. "Kas kas ylpeä prinsessa, onpas hän nyt hienona!" he ilkkuivat ja veivät hänet keittiöön. Siellä hänen täytyi raataa aamusta iltaan, nousta ennen päivänpöytä kantamaan vettä, virittämään tulta, keittämään ja pesemään. Päälle päätteeksi sisarukset tekivät hänelle kiusaa minkä ehtivät, pilkkasivat häntä ja

heittivät herneet ja linssit tuhkaan ja käskivät poimia sieltä. Illalla, kun hän oli työstä väsynyt, ei hänellä ollut edes vuodetta, vaan hän joutui nukkumaan tuhkassa lieden vierellä. Ja kun hän sitten näytti aina tuhruiselta ja likaiselta, he sanoivat häntä Tuhkimoksi.

Tuhkimon sisäinen kasvu etenee hänen surressaan äitiä, ja tuhkassa nukkuminen symboloi tätä prosessia (Bettelheim 1992, 309). Hänellä ei kuitenkaan ole lupaa pitää yllä omaa identiteettiä ja tulla nähdyksi omana itsenään (Rosenman 1978, 379). Hän joutuu patologisen perhedynamiikan kohteeksi.

Tuhkimo laitetaan tekemään likaiset työt, äitipuoli uhraa Tuhkimon edun sisarpuolten hyväksi. Vaikka hän tekee työnsä hyvin, hän ei saa kiitosta, ja häneltä vaaditaan lisää. Tuhkimo kohtaa häpeää eikä saa hyväksyntää. Voi myös ajatella, onko kyseessä alennustila, johon Tuhkimo joutuu tavoitellessaan rakastamaansa isää ja kokiessaan tästä syällisyyttä (Bettelheim 1992, 294).

Oidipaalikehitys, omanarvon tuntoa horjuttava vaihe ja vanhempien toiveet lisääntyvästä vastuunotosta ja muiden huomioinnista ovat maaperää Tuhkimon kokemukselle. Hän tuo pääsevänsä eroon näistä epämiellyttävien tilanteiden aiheuttajista, ja tämä saa hänet tuntemaan ansainneensa huonon kohtelun (Bettelheim 1992, 291). Tuhkimo-satu nostaa esille lapsen piilotajuiset syällisyyden tunteet. Tarina lähestyy arjen tunteita siinä määrin piilotajuisella tasolla, että sisältö ei häiritse, mutta se osuu ytimeen.

Lapsi, joka sisimmässään toivoo isän valitsevan hänet äidin asemesta, kokee ansaitsevansa rangaistuksen (Bettelheim 1992, 296). Sadun Tuhkimo alennetaan, karkotetaan tai hän pakenee tästä syystä. Bettelheimin (1992, 294) mukaan on myös mahdollista, että sadun äiti ja äitipuoli ovat sama äiti mutta edustavat lapsen omaa kokemusta äidistä eri kehitysvaiheissa, ja paha äitipuoli kuvastaa oidipaalista rankaisevaa äitiä. Äidistä on tullut Tuhkimolle kilpailija, ja Tuhkimon kielletyt sadistiset impulssit kääntävät häntä itseään kohden (Marcus 1963, 84).

Sisarpuolet nöyryyttävät Tuhkimoa. Tarina tuntuu sisarkateutta tuntevasta lapsesta emotionaalisesti todelta (Bettelheim 1992, 285–286). Esitietoisena on tunnelma siitä, että hyljeksitty lapsi, kuten Tuhkimokin, on jollain tavoin itse syyllinen kaltoinkohteluunsa. Tämä liittyy lapsen omiin salaisiin tunteisiin ja tekoihin sisaruksia kohtaan, ja hän haluaa kuten Tuhkimokin olla viaton vanhempiansa silmissä, ja toisaalta hän ansaitsee olla uhri, koska hänellä on katalia ajatuksia. Tämä ei kuitenkaan tule sadun sisällössä esiin, vaan pysyy vähintään esitietoisena sisältönä. Tämä on Bettelheimin (1992, 288) mukaan yksi syy sadun kiehtovuuteen. Äiti- ja sisarpuolten julma ilkeys on niin kauheaa, että lapsen omat ilkeät ajatukset ovat vain kalpea aavistus tämän rinnalla. Sisarpuolten ilkeys myös oikeuttaa Tuhkimon ajattelemaan ilkeitä asioita sisaruksistaan säilyttäen oman viattomuutensa.

Todellisina lähteinä sisaruskateudelle ovat lapsen tunteet vanhempiaan kohtaan (Bettelheim 1992, 288). Lapsella on huoli siitä, että sisarus saa vanhemmilta erityistä huomiota. Hän pelkää, ettei pysty kilpailemaan vanhempien rakkaudesta, eikä siitä, että sisarukset olisivat pätevämpiä. Toisaalta kateus liittyy myös vanhempiin ja nuorempiin sisaruksiin, joilta lapsi haluaa sellaista, mitä hänellä ei ole tai minkä hän voimakkaasti kokee tarvitsevansa (Schalin 1980, 117). Anneli Larmo (2004; 2012) on kirjoittanut paljon varhaisesta sisaruskateudesta ja sen ilmenemisestä myöhemmässä kehityksessä ja tulkinut myös satuja tästä näkökulmasta. Kateus liittyy myöhemmin niihin objektisuhteisiin, jotka ovat riittävän samalla tasolla, jotta vertailu ja samaistuminen ovat mahdollisia. Toisaalta sisarusten välisen kateuden merkitystä ohennetaan, ja se sivuutetaan.

Hägglundien (1985, 85) mukaan Tuhkimo on tyttären ja äidin kateusproblematiikkaa kuvaava satu. Kateuden ja vihan sijoittaminen äitiin muuttaa äitikuvan vainoavaksi (emt., 94). Tytön kehityksestä kertovissa saduissa paha äitipuoli on tällöin tärkeä hahmo (emt., 80–84). Tyttö tarvitsee kaikenlaisia ihmekeinoja irtautuaan kateusproblematiikastaan, joka pohjau-

tuu eri kehitysvaiheisiin, ja pohjimmiltaan se on suunnattu sukupuolisen sisätilan omaavaa äitiä kohtaan. Tyttö suojautuu omaa kateuttaan vastaan mielikuvilla, joissa hän ulkoistaa sen kateutensa kohteeseen, tässä tapauksessa äitipuoleen. Hän pelkää äidin tuhoavan omat mahdollisuutensa saada se itselleen, mitä hän on kadehtinut äidiltä itselleen. Voi myös olla niin, että hänen kateutensa viha pilaa oman sisätilan, ja se saa hänet häpeämään ulkonäköään (emt., 80–84).

Kateus sijoittuu toisaalta ihailun ja toisaalta tuhoavan kateuden väliin. Idealisaatio, toisen ylitsevuotava nostaminen voi suojata kateudelta (Reenkola 2020, 46), mutta se on eri asia kuin ihailu. Reenkolan (2020, 44) mukaan hyväntahtoinen kateus sisältää toisen ihailun, ja toisen yliveritaisuudesta voi yhdessä nauttia toisen kanssa. Onko mahdollista ihailua vai ryöpsähtääkö kateus tuhoavaksi projektiivisen identifikaation keinoin mitätöimään toisen? Samalla asettaudutaan ylemmäksi, peittämään omaa sietämätöntä huonoutta, ulkopuolisuutta ja häpeää, joka on usein kateuden takana. Näillä tuhoavan kateuden hetkillä saattaa sijaa saada kostofantasia – ”jonain päivänä tilanne muuttuu, ja odottakaa vaan, mitä teille sitten tapahtuu”. Tämä on monen menestystarinan takana, Tuhkimossakin on tämä avuttomuudesta kumpuava sankaritarina. Ranskalaisen Perrault’n Tuhkimossa Tuhkimo antaa sisaruksilleen päästyään kuninkaanlinnaan myönnetyksiä, mutta niin, että nämä oppivat olemaan alempana.

Bettelheimin (1992, 290) mukaan Tuhkimo voisi ajatella: ”Te voitte panna minut tekemään kaikki likaiset työt, ja minä olen olevinani likainen, mutta sisimmässäni minä tiedän teidän kohtelevan minua tällä tavalla siksi, että te olette kateellisia minulle, koska minä olen niin paljon teitä parempi.”

Kateellisena joutuu käyttämään rajuja defenssejä, jotta pystyisi integroimaan sietämätöntä, kuten Vesa Manninen kirjoittaa kirjassaan *Vyötä kupeesi kuin mies* kuvaamalla kymmenen keinoa kateuden kukistajalle (Manninen 1996, 13–18).

Sattuipa kerran, että isä oli lähdösssä markkinoille ja kysyi tytärpuoliltaan, mitä hän toisi heille tuliaisiksi. ”Kauniita vaatteita”, sanoi toinen, ja toinen taas: ”Helmiä ja jalokiviä.” ”Entä sinä, Tuhkimo”, isä sanoi, ”mitä sinä tahtoisit?”

”Isä taittakaa ensimmäinen oksa, joka hipaisee hattuanne, ja tuokaa se minulle.” Ja niin isä osti tytärpuolilleen kauniita vaatteita, helmiä ja jalokiviä. Hänen ratsastaessaan paluumatkalla vihreän lehdon halki pyyhkäisi pähkinäpensaan oksa häneltä hatun päästä. Hän taittoi oksan ja otti sen mukaansa.

Kotiin tultuaan hän antoi tytärpuolilleen heidän pyytämänsä tuliaiset ja Tuhkimolle pähkinäpensaan oksan. Tuhkimo kiitti, meni äidin haudalle, istutti oksan sille ja itki niin katkerasti että hänen kyyneleensä kastelivat oksan. Se alkoi kasvaa ja kasvoi kauniiksi puuksi. Tuhkimo kävi joka päivä kolmesti sen alla itkemässä ja rukoilemassa, ja joka kerta puuhun lensi valkea lintu. Aina kun hän lausui jonkin toivomuksen, lintu pudotti hänelle sen mitä hän oli toivonut.

Tuhkimon oidipaaliset toiveet isään on tukahdutettu, ja ainoana merkinä on toivomus, että isä toisi hänelle salaperäisen oksan (Bettelheim 1992, 298). Myöhemmin sadussa prinssi tulee korvaamaan Tuhkimolle isän, jota tämä rakasti eniten maailmassa. Kyyneliillä kasteltu puu symboloi varhaislapsuuden äitiä ja kaipausta (emt., 307). Ihannoitu kaivattu äiti pysyy Tuhkimolla elävänä ja on tärkeä osa hänen sisäistä maailmaansa koettelemusten keskellä. Tarinan haltiakummin eri versiot voivat edustaa alkuperäistä hyvää äitiä. Tämä vastaa tytön oidipaalista kehitystä: hän rakastaa ensin äitiään (emt., 297). Tuhkimo suree äitiä. Puun kasvu haudalla kuvaa Tuhkimon sisäisen prosessin muutosta. Valkoinen lintu edustaa sadussa hyviä sisäistettyjä vanhempia (emt., 316). Elämänpuusta syntyvät tutut sankarit monissa myyteissä, ja puu lohduttaa surijaa (Cooper 1983, 28). Tarinoissa puu on hengen asuinpaikka.

Kuullessaan pääsevänsä juhliin sisarpuolet olivat mielissään, ja he kutsuivat Tuhkimon luokseen ja sanoivat: ”Kampaa hiuksemme, kiillota kenkämme ja kiinnitä soljet, me lähdemme kuninkaanlinnan juhliin!” Tuhkimo totteli mutta itki, sillä hänkin olisi mielellään

lähtenyt tanssiaisiiin. Hän pyysi äitipuolelta että pääsisi mukaan. ”Vai tahtoisit sinä tuhrainen ja liikainen Tuhkimokin juhliin!” äitipuoli sanoi. ”Eihän sinulla ole vaatteita eikä kenkiäkään, mutta tanssimaan vain haluat!” Mutta kun Tuhkimo pyysi pyytämistään, äitipuoli lopulta sanoi: ”Kumosin kulhollisen linssejä tuhkaan. Jos saat ne poimituksi kahdessa tunnissa, pääset mukaan”.

Kun muita ei enää ollut kotona, meni Tuhkimo äitinsä haudalle pähkinäpuun alle ja lausui:

”Puu pieni, ravista oksia,
suo minulle kultia, hopeita!”

Silloin lintu pudotti hänelle kultaisen ja hopeisen puun ja silkillä ja hopealla kirjotut kengät. Hän pukeutui kiireesti ja meni juhliin. Mutta sisaret ja äitipuoli eivät tunteneet häntä vaan luulivat häntä vieraaksi kuninkaantyttäreksi, niin kaunis hän oli kultapuvussaan.

Kuva: Lilja Rita

Tuhkimo ansaitsee vasta sitten onnea, kun hän selviytyy koettelemuksistaan (Bettelheim 1992, 311). Linssejä noukkimalla hyvä seuloontuu pahasta. Eläimet auttavat Tuhkimoa, mikä on yleistä monissa kansansaduissa (Cooper 1983). Toisaalta auttavat fantasiat voivat

pohjautua infantiiliin omnipotenssiin ja auttavat pitämään yllä maagista ajattelua (Marcus 1963, 91).

Seuraavana aamuna kuninkaanpoika meni kenkä mukanaan sanomaan Tuhkimon isälle: "Puolisokseni otan vain sen tytön, jonka jalkaan tämä kultakenkä sopii." Silloin sisarpuolet ilahtuivat kovasti, sillä heillä oli kauniit jalat. Vanhempi meni kamariin kokeilemaan kenkää ja äiti meni mukaan. Mutta isovarvastaan tyttö ei saanut kenkään mahtumaan, kenkä oli hänelle liian pieni. Silloin äiti ojensi hänelle veitsen ja sanoi: "Leikkaa varvas poikki!" Kun pääset kuningattareksi, sinun ei tarvitse enää kulkea jalan." Tyttö leikkasi varpaan poikki, tunki kengän jalkaansa, puri hammasta peittääkseen tuskansa ja meni kuninkaanpojan luo, joka nosti hänet morsiamenaan hevosen selkään ja ratsasti hänen kanssaan pois. Tie kulki ohi haudan, ja kaksi kyyhkystä istui pähkinäpuussa ja ne lauloivat: Kukkerikuu, kukkerikuu,

verta tielle tulvehtii.

Kenkä jalkaa puristaa,

yhä morsion kotona odottaa.

Silloin kuninkaanpoika katsoi tytön jalkaa ja näki, että siitä vuoti verta. Hän käänsi ratsunsa, vei väärän morsiamen takaisin kotiin ja sanoi, ettei tämä ollut oikea ja että toisen sisaren pitäisi sovittaa kenkää jalkaansa. Silloin nuorempi sisar meni kamariin ja saikin varpaansa mahtumaan kenkään, mutta kantapää oli liian iso. Äiti ojensi hänelle veitsen ja sanoi: "Leikkaa kantapäästä pala pois! Kun pääset kuningattareksi, sinun ei tarvitse enää kulkea jalan."

Tuhkimon kenkä liittyyneen kiinalaiseen kaukusihanteeseen, johon kuuluu jalkojen pienuus (Apo 2018, 99). Tuhkimon kengän ei tullut joustaa, jotta kenkä sopi juuri oikean neidon jalkaan. Kengän symboliikkaan liittyy ambivalenssi (Cooper 1983, 37). Kenkä symboloi toisaalta vapautta, sillä orjilla ei ollut kenkiä, mutta toisaalta kenkä merkitsee kontrollia ja sosiaalista asemaa (emt., 37). Toisaalta prinsesi ei tunne Tuhkimoa kovin hyvin halutessaan naimisiin tämän kanssa, koska tulee erehtymään kahdesti (Rosenman 1978, 391). Pieni jalka on tässä myös ei-fallinen, avuttomuutta kuvaava symboli.

Kuva: Viola Rita

Joissain Tuhkimon versioissa äiti silpoo tyttärensä jalat. Kenties äiti kastroi tyttärensä (Marcus 1963, 84)? Äidin kateus kukoistavia tyttäriä kohtaan saa hänet ehdottamaan silpomista. Tässä on viitteitä myös laajempaan kritiikkiin koskien tyttöjen ja naisten kehoihin puuttumista, jolla naisen voimaa vähennetään. Kateus naisia kohtaan voi ilmetä arvosteluna ja osoituksena, että nainen on vääränlainen ja naisen luonnolliset piirteet tulisi häivyttää väkivaltaisinkin keinoin. Tuhkimoa on tulkittu alistumisen ja autonomiaan pelolla suuntautuvan naisen tarinana, jossa nainen ei uskalla olla itsenäinen ilman ulkoapäin tulevaa ihmettä. Tämän ajan tv-sarjat, missä seurataan äärimmäisiä plastiikkakirurgisia kauneusleikkauksia ovat samankaltaisia. Toimet muistuttavat silpomista ja epäonnistuessaan runtelevat naisen ulkonäön ja johtavat entistä suurempaan häpeään.

Kukkerikuu, kukkerikuu,

verta tielle tulvehtii.

Kenkä jalkaa puristaa,

yhä morsion kotona odottaa.

"Eikö teillä ole muita tyttäriä?"

"Ei ole", isä sanoi. "Paitsi mitä nyt vaimovainajani tytär, pieni Tuhkimo raiska, mutta ei hän millään voi olla oikea morsian."

Isä ei puolusta tyttärtään, vaan asettuu uuden vaimon puolelle jättäen Tuhkimon yksin (Rosen-

man 1978, 381). Tuhkimo ei tee mitään väärää isää kohtaan, mutta isä karkottaa hänet, koska Tuhkimon rakkaus ei ole hänelle riittävää (Bettelheim 1992, 295). Voidaan myös ajatella isän alentavan tyttärtään, joka on häntä lahjakkaampi. Toisaalta Tuhkimo voi muistuttaa häntä hänen kuolleesta vaimostaan ja siitä psykodynaamikasta, joka ydinperheeseen liittyi. Tuhkimo saa kantaakseen jotain äitiinsä liitettyä. Muistuttaako Tuhkimo äitiään? Joidenkin tulkintojen mukaan isän omat oidipaaliset toiveet muuntuvat piilotajuisesti siten, että Tuhkimo olisi vastuussa äidin kuolemasta. Tämä oikeuttaisi Tuhkimon huonon kohtelun (Rosenman 1978, 381). Vai onko Tuhkimon kehittyminen puberteetin myötä aikuiseksi isälle hämmäntävää, ja hän ottaa Tuhkimoon etäisyyttä (Laakso 1993, 97)? Isä on suojautunut välimatkalla suhtautumalla Tuhkimoon pilkallisesti ja vähättelevästi (emt., 101). Sadussa kolmesti toistuvat rituaalit kuvaavat initaatiota, aikuiseksi kypsyminen prosessia (Cooper 1983, 139).

Tuhkimo istui jakkaralle, riisui raskaan puukengän ja pani jalkaansa kultakengän, joka istui kuin valettu. Ja kun Tuhkimo nousi ja kuninkaanpoika näki hänen kasvonsa, hän tunsu kauniin tytön, joka oli tanssinut hänen kanssaan, ja huudahti: "Hän on oikea morsian!"

Prinssi tunnistaa Tuhkimon tämän sisäisten ominaisuuksien takia ulkoisista riippumatta (Bettelheim 1992, 302). Toisaalta hän valitsee puolison, jolla on Freudin tulkinnan mukaan sisaruksista vähiten arvokkuutta (Rosenman 1978, 391).

Äitipuoli ja sisaret pelästyivät ja kalpenivat kiukusta. Mutta kuninkaanpoika nosti Tuhkimon hevosen selkään ja ratsasti hänen kanssaan pois. Kun he ratsastivat pähkinäpuun ohi, kaksi valkoista kyyhkystä lauloi: Kukkerikuu, kukkerikuu, ei tielle verta tulvehdi. Kenkä ei jalkaa puristakaan, nyt oikea morsian ratsastaa.

Sadun loppuratkaisuissa Grimmin ja ranskalaisen Perrault'n mukaan tulevat edustetuiksi piilotajuisien ideaalien ääripäät: kostofantasia tai lojaali anteeksianto.

Grimmin veljesten Tuhkimon loppuratkaisu:

Kun Tuhkimon ja kuninkaanpojan häitä sitten vietettiin, kavalat sisaret tulivat liehakoimaan päästäkseen osalliseksi Tuhkimon onnesta. Hääparin mennessä kirkkoon asteli vanhempi sisar Tuhkimon oikealle ja nuorempi sisar vasemmalle puolella, ja silloin kyyhkysset puhkaisivat kummaltakin toisen silmän. Kirkosta tultaessa vanhempi sisarpuoli vasemmalla puolella ja nuorempi oikealla puolella, ja silloin kyyhkysset puhkaisivat heiltä toisenkin silmän. Rangaistukseksi pahuudestaan ja petollisuudestaan he näin joutuivat elämään sokeina lopun ikäänsä.

Tuhkimo on nöyryytyksen kohteena tunnettu äärimmäistä häpeäraivoa, ja hän kostaa (Reenkola 2020, 22). Tuhkimon narsistinen haavoittuvuus ja itsetunnon horjuminen joutavat kostonhimoon, ja sisarpuolet laitetaan kärsimään, jotta Tuhkimon oma tasapaino palautuisi. Frustraatio ja ilkeys ruokkivat toisiaan molempiin suuntiin saaden juurensa varhaisista pettymyksistä (Etchegoyen ym. 1987). Kostotoimet suuntautuvat sisarpuolten silmiin, ja he saavat kateudesta ankaran rangaistuksen (Reenkola 2020, 82–83). Sokeuduttuaan sisarpuolet voivat kääntää katseensa sisimpään ja kokea häpeää. Raaka primaariprosessia mukaileva alitajuinen fantasia saa toteutuksensa (Volkan & Ast 1997, 1–10). Tarinaan sisältyy Tuhkimon ajatus "sisimmässäni minä tiedän, että te olette kateellisia minulle, koska minä olen niin paljon teitä parempi" (Bettelheim 1992, 290).

Varhaisimmissa Tuhkimon versioissa sisarpuolten osuus ei korostu, vaan tarinassa on keskiössä suhde vanhempiin. Nykyisissä versioissa äitipuolen (äidin) kaltoinkohtelua ei paheksuta, vaan sisarpuolten, ikään kuin sisarpuolten taholta väkivalta ei olisi oikeutettua, mutta äidin puolesta olisi (Bettelheim 1992, 296). Sisarpuolten välinen kateus tuntuu myös enemmän hyväksytyltä kuin biologisten sisarusten välinen, vaikka kateus on luonnollinen asia sisarusten välistä suhdetta ja säteilee varttuneemmankin aikuisen sosiaalisiin suhteisiin (Bettelheim 1992, 285; Malmberg 2010).

Piilotettua masokismia

Vaikka pinnalta tarkastellen Tuhkimo näyttäytyy henkisen väkivallan ja riiston kohteena, on virta toiseenkin suuntaan. Tuhkimo pyrkii kieltämään haavoittuvuutensa, koska se voisi johtaa sisäisesti liian pelottavaan. Ennen kuin joku toinen tekee hänelle pahaa, hän järjestää itselleen kärsimyksen. Kukaan toinen ei silloin pääse häntä loukkaamaan. Tuhkimon oleminen on ulkopuolisten hallussa, ja se tekee hänestä riippuvaisen: onni on toisten taskussa, ja toisten toiminta vaikuttaa hänen tunnetiloihinsa. Tuhkimolla ei ole vakaata objektikonstanssia, ja se tekee hänestä haavoittuvan suhteessa toisiin (Enckell 2023). Kärsimystä voi tarkastella siten, että hän tekee itselleen sen, minkä pelkää toisten tekevän hänelle. Tuhkimolla ei ole tällöin riittävää vakautta psyykkiseen jatkuvuuteen.

Samaistumisessa Tuhkimoon samaistumme masokismiin, sen juuriin ja toteumiin. On tyydyttävää kääntyä kärsimykseen. Kärsimyksessä, masokismissa on tyydytys, joka jää piiloon (Grunberger 1971). Masokismin tavoite voi lopulta olla saada sadistinen yliote ja valta, eikä masokisti ole avuton. Masokistin avuttomuudessa kaikki ei ole ihan totta. Tuhkimo antaa rippeet onnestaan sisarille päästessään kuninkaanelinnaan tai kenties antaa lintujen nokkia heidän silmänsä. Valta siirtyy Tuhkimolle, ja hänellä on ollut aikaa kehittää kostofantasiaa, jossa sisaret muuttuvat entistä rumemmiksi, entistä arvottomimmiksi. Sitten tulette kärsimään kuten minäkin olen kärsinyt.

Elina Reenkola nostaa kirjassaan *Kateus* (2020, 65–68) esiin itsekateuden käsitteen. Siinä mielen ankara osa kadehtii mielen myönteisiä, nautintoa tuottavia osia. Tällöin yksilö on sisäistänyt kateellisen puolen itsestään yliminään. Sekä kadehtija että kadehdittava ovat samassa ihmisessä sabotoiden omaa onnistumistaan, johon ei ole oikeutta. Äärimmäisen suuri sisäinen ristiriita muotoutuu esimerkiksi siitä, että lapsen onnistumiset herättävät äidissä häpeää ja huonommuutta, mikä horjuttaa äidin itsetuntoa. Lapsella ei ole

lupaa onnistua, mutta toisaalta hänen tulee kannatella äitiään.

Perrault'n Tuhkimon loppuratkaisu:

Silloin sisaret huomasivat, että Tuhkimo oli sama kauris olento, joka oli ollut tanssiaisissa. He heittäytyivät hänen jalkoihinsa ja pyysivät häneltä anteeksi huonoa käytöstään. Tuhkimo nosti heidät pystyyn, syleili heitä ja lupasi antaa heille sydämestään anteeksi. Heidän pitäisi vain aina oikein rakastaa häntä. (Apo 2018, 124–125.)

Perrault'n versiossa Tuhkimo integroi hankalia tunteita. Jos kyse on yhdestä ihmisestä, jonka lohkoutuneet erilleen erkaantuneet mielen osat integroituvat toisiinsa, kaksi pahaa siskoa ja yksi hyvä yhdistyvät kypsemmäksi, kehityksessään edenneemmäksi nuoreksi naiseksi. Jos sisaret ymmärretään erillisinä, he pääsevät yli kokemistaan vääryyden ja loukkaantumisen kokemuksistaan ja kykenevät luopumaan keskinäisestä vertailusta. He myös voivat antaa itselleen anteeksi oman epätäydellisyytensä ja ymmärtävät, että heissä on sekä hyviä että pahoja puolia.

Integraation näkökulmaa edustaa Zacharias Topeliuksen satu ”Adalminan helmi” (2006, 62–74), jossa idealisoitu prinsessa paistattelee omnipotentssissaan, kunnes kasvun ja reaaliiteettien löytämisen myötä kohtaa itsessään sekä hyvän että pahan. Sadun lopussa Adalmina on 18-vuotias nuori nainen, joka löytää itsensä eri puolet ja kykenee ihmissuhteisiin ja rakkauteen. Adalminan tarinassa prinsesi löytää kadotetun kruunun, joka sopii vain Adalminan päähän vastaten Tuhkimon kenkää.

Kateus meissä

Kateellinen ei näe omia lahjojaan, vaan kokee puutteen. Oma hyvä sijoitetaan toiseen, ja toisen loistokkuus sumentaa näkymän. Omien lahjojen vaalimista ei tapahdu, eikä niitä kehitetä. Tuhkimon sisarpuolet leikkaavat omat varpaansa tai kantapäätänsä mahdollistaakseen jalkansa epäsopeviin kenkiin ja vammautuvat. He eivät lähde psyykkisen kasvun tielle.

Tuhkimo päätyy vihamielisyyden kohteeksi. Tuhkimolla on ollut jotain sellaista, mitä sisarpuolilla ei ole ollut: rakastavat vanhemmat ja lahjoja. Neuvokkuudellaan hän selviytyy, mutta sisarpuolet eivät enää keskity oman elämänsä rakentamiseen, vaan vahingoittavat itseään yrittäessään päästä suosioon. Ahneus puskee läpi, ja jäljelle jää häpeä.

Tarve ja halu saavuttaa hinnalla millä hyvänsä loistokkuutta jättävät alleen vastavuoroisuuden ja inhimillisyyden. Silloin ei nähdä omaa arvoa. Oman keskeneräisyyden kohtaaminen olisi voinut johtaa tavalliseen onnellisuuteen, mutta se ei riittänyt sisarpuolille. Materian ja ulkoisen loiston tavoittelu ei koskaan korvaa sisäistä tyhjyyttä.

Ranskalaisen, Freudilta vaikutteita omaksuneen sosiologi ja kulttuuriantropologi Pierre Bourdieun (1992) mukaan inhimillinen toiminta perustuu pitkälti hiljaisuudessa omaksettuihin ja tiedostamattomiin periaatteisiin. Sisäistämme yhteiskunnan traditiot ja toteutamme ne ikään kuin omina valintoinamme. Perinteisessä Tuhkimossa asettaudutaan traditionaalisten arvojen äärelle. Naisten ei ole hyvä herättää pahennusta.

Psykoanalyttinen tulkinta on saanut kritiikkiä yhteiskunnallisesta ja feministisestä ajatteluperinteestä. Satujen sisällöissä korostuu naisten kuuliaisuus ja miesten tapa rikkoa rajoja. Katsotaan, että se on vaikuttanut tyttöjen käsitykseen naisena olemisen ihanteista ja naisten tapaan asettua perinteisiin rooleihin. Miten Tuhkimon tarinan voisi hahmottaa suhteessa tähän päivään ja tämän ajan ihmisuuhdekäsityksiin?

Tuhkimon modernit versiot

Tuhkimo tuli laajasti tunnetuksi Walt Disneyn animaatioelokuvan kautta vuonna 1949 (Apo 2018, 94). Elokuva loi visuaalisen ilmeen, joka valmiudessaan vähensi mielikuvittelun vaatimusta mutta toi Tuhkimon entistä useampien koettavaksi.

Kuva: Viola Rita

Minna Rytisalon kirjassa *Jenny Hill* (2023) päähenkilö Jenni palaa lapsuuden satuihin, kun elämältä putoaa ulkoinen pohja ja sisäinenkin rakoilee. Satujen avattaret keskustelevat päin sisällä antaen ohjeita mutta myös tuoden esiin vaatimuksen naisen paikasta perheessä ja yhteiskunnassa kyseenalaistaen sitä. Sisäistetyt sadut toimivat tienviittoina naisena olemiseen. Ehkä uudet tulkinnat, uudet sadut muuttavat samaistumisintoja vähitellen. Tästä ovat esimerkkinä modernit kotimaiset Tuhkimot. Ehkä sukupuolirakenteiden muutokset liikkuvat virrassa tälläkin tavoin.

Ajan kirjallisuudessa Tuhkimon tarina elää Miira Luhtavaaran proosassa, *Tuhkaksi tekemisen taika* (2023). Tarinassa äitipuoli ottaa kuolleen äidin vauvan hoidettavakseen, ristiriitoinen, kauhun kannattelemiseen. Elämän prosessiin lähtö on niin raskasta, että tarvitaan Pentti Iksen tulkintaa kuolemanvietistä, rauhaa ja häiriöiden poistamista, tasapainoa. Luhtavaara käyttää kirjoituksessaan Bionin beta-elementtien raakamateriaalien muuntamista alfa-elementeiksi, siis siedettävämpään muotoon muotoutuviksi, jolloin voi käsitteellistää hahmottoman arkaaisen aineksen. Tuhka symbolina tarkoittaa kuolemaa mutta myös uudistumista. Muutoksissa on aina jotain kiinnostavaa: mikä sysäsi alkuun ja mitä sitten tapahtui? Se on "taianomaista". Tarinassa on

yllättävä elementti, ja siihen virittäytymällä voi säilyttää jonkun, joka on katoamassa. Psykkisen jatkuvuus mahdollistuu kuitenkin.

Nuortenkirjallisuudessa Jussi Lehmusveden ja Christer Nuutisen teoksessa *Arianan aikamatkat, Tuhkimon eppinen hups* (2022) nolo isä kehittää pelimaailman, virtuaalisen Tuhkimotarinan. Tuhkimo menee kuninkaan tyttären kanssa naimisiin ja edustaa uutta Tuhkimoa. Mauri Kunnaksen lastenkirjassa *Hurjan hauska autokirja* (1993) Tuhkimo on Timo.

Tuhkimosta avautuu näkyvä naisen asemaan – kapinoiko kukaan järjestystä vastaan? Tuhkimon isä ja prinssi näyttäytyvät täydellisen viisaina, naiset pahoina, katalina ja syöjättäriinä. Torjutaanko kateus miehen ainakin historiallista selkeästi parempaa asemaa kohtaan? Miehet näyttäytyvät sankareina, ja naisen asema on alistua miehen tahtoon ja järjestykseen. Halusiko Tuhkimo muuten prinssin kanssa naimisiin?

Satujen tulkinnasta ja sisäisestä merkityksestä

Arvaukset, ajatuksen aihiot asettuvat ohuiksi viivoiksi, päällekkäisiksi viivoiksi, vahvistuviksi viivoiksi, hahmottuu näkyvä, piirtyy tarina, josta Tuhkimon ydinjuoni ja tulkinta näyttäytyvät. Jokaiselle omalla tavallaan, sivuten ihmisten yhteisiä kehityslinjoja, psykodynaamisia rakentumisia ja sen katkoksia, säröjä, jotka meitä ihmisiä koettelevat ja tekevät meistä haavoituvia ja lopulta inhimillisiä. Näihin kivuliaisiin katkoksiin, ulkopuolisuuden kokemuksiin ja avuttomuuteen haemme jatkuvuutta mielen sisäisistä objekteista, joita olemme sisäistäneet, tai vaikka lapsuuden sisäistetyistä tarinoista.

Satujen kautta vahvistamme luottamusta elämään – saamme tuntuman, että selviämme koettelemuksista ja opimme niiden kautta uusia taitoja. Odotamme sadun tuttua käännettä ja luemme jännittävää kohtaa yhä uudestaan, samaistumme ja koemme huojennusta. Aikuisille suunnatussa kirjallisuudessa on samoja

kolmioasetelmia draamankaareissa. Voiko elämämme asettua peruskertomusten äärelle? Mielikuvamaailma auttaa sitomaan tunteita ja kokemuksia, voimme kannatella mielen sisäisesti hankalaa ja jäsentää ainesta. Se auttaa säätelemään tunteita ja käyttäytymään suhteessa kanssaihmiin, vähentää tarvetta purkaa ahdistusta toiminnalla.

Satujen tulkinnassa emme tarvitse päälle liimattuja vaihtoehtottomuuksia. Ne eivät edusta huokoisuutta, läpäisevyyttä ja sitä, mihin tarinaa tarvitaan. Tarina tunnistautuu, löytää sisältämme kohdan, josta sanat puuttuvat. Ja se tuntuu lämpimänä tunteena, näin sen pitikin olla. Joku ymmärtää minua! En sittenkään ole häpeällisen, avuttoman olemisen kokemisen kanssa yksin.

Jokainen kirjoittaja lisää uuden tulkinnan, vie tarinaa omaan suuntaansa, elävöittää tavaltaan, ja jokainen sadun kuulija kuulee sen tavallaan. Joona Taipale kirjoittaa artikkelissaan ”Kohtaamisen illuusio” (2022, 121) siitä, miten kahdella yksilöllä on oma idiosynkraattisesti määritetty käsityksensä siitä, mikä tai millainen yksi ja sama todellisuus on. Pysähtynyt, tiettyyn tulkintaan pakottautuva tarinan tulkinta olisi kuin Andre Greenin käsitteen mukainen ”kuollut äiti”, joka on mykkä, ilman resonointia, eikä se yllä tavoittamaan tapaani olla, ajatella, eikä kannattelekaan.

Mielikuvien kautta olemme kestävämpiä. Ajankohtaisessa ajassa tunnutaan arvostettavan konkreettisia operaatioita, työkaluja ja mekaanisuutta piilotajunnan merkityksen ohentuessa. Edellä mainitut edustavat ainoana maailmanrakennuskappaleina paljautta, suoraviivaisuutta ja äärimmillään umpikujaa, koska vaihtoehtojen vähentyessä saatamme päätyä vaihtoehtottomuuden tilaan ja toivottomuuteen. Pintatasolle jäävä ei tarjoa ratkaisua moniulotteisiin elämän haasteisiin.

Viime kädessä kyse ei ole kansansaduista, ei Tuhkimosta, vaan kyse on sisäisestä maailmasta, ajattelusta, joka pitää psykkisen elävyden liikkeessä antaen meille sen resiliens-

sin, mistä mielenterveydessä ja työelämässä puhutaan. Kyse on piilotajunnasta ja tunnistettavia kosketuksia saavasta esitietoisesta mielen rakenteesta, joka saa riittävän lempeällä tavalla helpotusta tukaliin kohtiin. Juhani Ihanuksen (2022, 110) mukaan ”kirjallisuuden kieli vihjaa merkityksen ylimäärästä, ennalta aavistamattomista ymmärtämysyhteyksistä ja mielihyvän yllättävistä ulottuvuuksista”.

Hyvä tarina on käytännöllinen teoria, sijoittamme ja sidomme hajanaisia ahdistuksen aihioita tarinaan, voimme projisoida ja toisaalta ottaa vastaan. Käymme vuoropuhelua tarinan kanssa, voimme palata siihen uudestaan niin kauan kuin tarvitsemme. Satujen kautta saatamme aikuisina uskaltautua kurkistamaan alueille, jonne emme muilla tavoin arjessa päätyisi (Mäki 2022, 319). Muistamme lapsuuden sadut, tunnemme ne, vaikka emme aina muista lukemisenhetkiä, mutta yhdessäolosta on jäänyt implisiittisiä muistijälkiä. Sadun taika katoaa, jos sitä tulkitaan lapselle. Antakaamme lapselle tilaa kohdata pehmeästi oma kasvunsa. Varhaiskasvatuksessa ja psykoterapiassa voidaan valita kehitysteemaan soveltuva satu. Satua voidaan käyttää mielikuvien rikastajana, etäännyttämisen keinona, leikin sisältönä ja tulevaisuuteen luottamisen vahvistajana.

Tuhkimossa todellisuus lohkeaa palasiin. Regressio on tunnistettavaa, koska se on osa meidän kehityshistoriaamme, johon saatamme edelleen päätyä kateuden ja raivon saadessa yliotteen ohittaen rakentuneemmat tavat kokea. Haluaisin ajatella vain hyvää kaikista! Grimmin veljesten Tuhkimossa asetelmat vaihtuvat toisinpäin. Tuhkimo kostaa sisaruksille, ja sietämätön ulkoistuu. Hän menettää viattomuutensa eikä kykene käsittelemään vaikeaa ahdinkoan kypsemmin keinoin. Sen sijaan Perrault:n Tuhkimo kykenee anteeksiantoon, ja sisarukset pyytävät anteeksi. Tuhkimon taikapöly katoaa, ja hän muuttuu inhimilliseksi ihmiseksi, ambivalentiksi sisäiseltä maailmaltaan, kuten me kaikki ihmiset olemme. Mutta onneksi hän on satuhahmo, jota voimme aina tarpeen tullen lähteä tervehtimään.

Kiitokset arvokkaista kommentteista Vesa Manniselle, Anna Collanderille ja Kaisa-Maria Leskiselle.

Kirjoitus pohjautuu Therapeian ”Kerro kerro kuvastin” -seminaarissa 11.11.2023 pidettyyn luentoon.

Kirjallisuus

Apo, Satu (2018). *Ihmesatujen historia. Näkökulmia kirjailijoiden, kansankertoajien ja tutkijoiden traditioon*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Bettelheim, Bruno (1992). *Satujen lumous: merkitys ja arvo*. 6. painos. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: WSOY.

Bourdieu, Pierre (1992). *The logic of practise*. Redwood, CA: Stanford University Press.

Cooper, Jean C. (1983). *Fairy tales. Allegories of the inner life. Archetypal patterns and symbols in classic fairy stories*. Wellingborough, UK: Aquarian.

Enckell, Henrik (2023). Two models of masochism. *The Scandinavian Psychoanalytic Review*, 45(1), 45–56.

Etchegoyen, R. Horacio; Lopez, Benito M. & Rabih, Moses (1987). On envy and how to interpret it. *The International Journal of Psychoanalysis*, 68(1), 49–61.

Freud, Sigmund (2018). *Kirjoituksia psykoanalyysin teoriasta ja käytännöstä 2. Psykoanalyysin klassikot 1899–1938*. Suom. Markus Lång. Suomi: Books on Demand.

Grunberger, Bela (1971). The Oidipus complex and narcissism. Teoksessa *Narcissism. Psychoanalytic essays*, 265–280. Madison, CT: International Universities Press.

Hägglund, Tor-Björn & Hägglund, Vilja (1985). *Lohikäärmetaistelu*. Nuorisopsykoterapia-säätiön psykoanalyttisiä toimituksia 1. Helsinki: Nuorisopsykoterapiasäätiö.

Ihanus, Juhani (2022). Lukemisen psykologiaa. Teoksessa Kosonen, Päivi & Ihanus, Juhani (toim.), *Hoitava lukeminen. Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*, 85–110. Tampere: Vastapaino.

Ikonen, Pentti & Rechart, Eero (2012). *Thanatos, häpeä ja muita tutkielmia*. Espoo: Prometheus.

Jänicke, Raija & Suominen, Olli (toim.). (1999). *Grimmin sadut II*. Helsinki: Tammi.

Kestenbaum, Clarice J. (1983). Fathers and daughters: The father's contribution to feminine identification in girls as depicted in fairy tales and myths. *The American Journal of Psychoanalysis*, 43(2), 119–127.

Koskinen, Lennart (1996). *Villimies ja susinainen*. Helsinki: WSOY.

Kunnas, Mauri (1993). *Hurjan hauska autokirja*. Helsinki: Otava.

Laakso, Maija-Liisa (1993). Isä ja tytön kehitys. Teoksessa Manninen, Vesa (toim.), *Tyttö, nainen ja naisellisuus. Psykoanalyttinen näkökulma*, 83–110. Helsinki: Kirjayhtymä.

Larmo, Anneli (2004). Sisaruskateus ja mielen rakentuminen. *Psykoteraapia*, 23(1), 2–13.

Larmo, Anneli (2012). Olipa kerran ja sen pituinen se – sisaruskateus satujen valossa. *Psykoanalyttinen psykoterapia*, 8, 22–32.

Lehmusvesi, Jussi & Nuutinen, Christer (2022). *Arianan aikamatkat. Tuhkimon eepinen hups*. Keuruu: Otava.

Luhtavaara, Miira (2023). *Tuhkaksi tekemisen taika*. Helsinki: Teos.

Malmberg, Mirja (2010). Madonnakonstellaatio. Vanhemman sisaruksen kokemus äidin ja uuden vauvan yhdessäolosta. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Mann, Thomas (1947). *Joosef ja hänen veljensä 1–4*. Suom. Lauri Hirvensalo. Porvoo: WSOY.

Manninen, Vesa (1993). Peniskateus? Katsaus Freudiin. Teoksessa Manninen, Vesa (toim.), *Tyttö, nainen ja naisellisuus. Psykoanalyttinen näkökulma*, 13–42. Helsinki: Kirjayhtymä.

Manninen, Vesa (1996). *Vyötä kupeesi kuin mies*. Jyväskylä: Gummerus.

Marcus, Donald M. (1963). The Cinderella motif: Tale and defence. *American Imago*, 20(1), 81–92.

Mäki, Silja (2022). Sadut ja myytit kirjallisuusterapian palveluksessa. Teoksessa Kosonen, Päivi & Ihanus, Juhani (toim.), *Hoitava lukeminen. Teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia lukemistyöhön*, 309–323. Tampere: Vastapaino.

Reenkola, Elina (2020). *Kateus*. Helsinki: Minerva.

Rosenman, Stanley (1978). Cinderella, family pathology, identity-sculpting and mate-selecting. *American Imago*, 35, 375–396.

Rytisalo, Minna (2023). *Jenny Hill*. Helsinki: WSOY.

Schalin, Lars-Johan (1980). Kateudesta ja sen sosi-aalisista manifestaatioista. Teoksessa Achté, Kalle & Vauhkonen, Kauko (toim.), *Mustasukkaisuus*, 115–143. Helsinki: Psykiatrian tutkimussäätiö.

Sofokles (406–405 eaa./1994). *Oidipus Kolonoksessa*. Suom. Esa Kirkkopelto. Helsinki: Like.

Taipale, Joonas (2022). Kohtaamisen illuusio – huomioita Winnicottin kirjeestä Kleinille. *Psykoanalyttinen psykoterapia*, 18, 112–127.

Topelius, Zacharias (2006). *Topeliuksen satuhelmiä*. Kuvittanut Leena Lumme. Suom. V. Tarkiainen, Valteri Juva ja Ilmari Jäämaa. Helsinki: WSOY.

Volkan, Vamik D. & Ast, Gabriele (1997). *Siblings in the unconscious and psychopathology*. Madison, CT: International Universities Press.